

ministerského rady v ministerstvu školství, jsou oficiálními atributy, které se pojí k Vodákovu jménu, které se výrazně proslavilo v neustálé, denní novinářské činnosti. Narodil se 8. listopadu 1867 v Lysé nad Labem. Literární a divadelní kritice se věnoval již od mládí. Záhy upozornil na svůj pronikavý postřeh, na mistrovsky tvárný jazyk a na svou podnětnou všestrannost. Začal psát do „Času“ a pak do „Českého slova“, kde sledoval rušný kulturní život až do poslední chvíle svého života. Redigoval také časopis „Jeviště“, podporoval svou spoluprací i jiné divadelní listy a v mladších letech se též věnoval překladům z románských jazyků. Pronikl v čelo české realistické kritiky a po skonu V. Tilleho, F. X. Šaldy a A. Nováka byl naší vedoucí kritickou osobností. Nezanedbal nám, bohužel, žádného celistvého díla, ani knihy essayí. Jen drobné studie a nepřehlednou řadu novinářských článků. Jeho skvělé herecké portréty a kritické úvahy z časopisů budou jistě nyní pietně sebrány a vydány knižně.

Divadlo bylo Vodákovi hlavním životním zájmem. Věnoval mu své srdce a snad i život. Měl však stejně pozorný vztah k literární tvorbě. Objevoval a povzbuzoval mladé, nikdy neprojevil povýšené stanovisko. Byl všude ctěn a vážen pro absolutní znalost látky a mimořádnou pohotovost. Odchodem Jindřicha Vodáka ztrácí naše kultura další vzácný zjev, jehož příklad budiž závazkem všem pracovníkům mladší generace! Nelze zapomenout na tohoto vzácného člověka. Nelze se ubránit slzám nad jeho úmrtním ložem.

A-Zet 11. IV. 1940.

ALBERT PRAŽAK:

ZA JINDŘICHEM VODÁKEM.

Věčně nenasytný lovec života a smrti zkosil právě nena-dále jednu z našich osnovně nejuvědomělejších a pracovně nejzdatnějších, nejplodnějších a nejsoustavnějších osobností, Jindřicha Vodáka. Padl doslova uprostřed práce, ještě v pondělí večer na přednášce s recitacemi, v úterý skoro normálně u pracovního stolu, ve středu ráno v pospěchu za novou prací, a za chvíli již jen předmět nekrologu.

Jindřich Vodák byl náš první kritik v pravém slova smyslu. Přišel do literatury v roce Nerudovy smrti, a toho roku zrodil se i kritikem, jakoby byl chtěl být dědicem Nerudova kritického úkolu, ovšem dědicem daleko odborněji a cílevědoměji zaměřeným. Dokonale obeznámen s francouzskou literaturou, postřehl velmi brzy, jak vysoko je tu kritika hodnocena. Stala se pro Francii nejdůležitějším a samostatným slovesným druhem. J. Lemaitre viděl v ní nejvlastnější svědomí každé slovesnosti, A. France poslední akt vývoje slovesných druhů, P. Glachant uchovatelku poesie a Laforguè v ní vítal po věku lyriky věk nový, věk kritický. Každý chtěl tehdy být ve Francii a ve světě kritikem, v kritice byla spatřována nejvyšší literární sláva. Jak by tedy pro kritiku nezahořel mladý český profesor, spolupracovník Ottova Naučného slovníku, jemuž tam byla svěřena právě francouzská literatura! Nechtěl tu pracovat však z touhy po slávě, nýbrž z vědomí české potřeby. — Masarykem odchován, spatřoval v tvůrčí kritice jedinou možnost, která napomocí našemu literárnímu rozvoji.

Kritika mu byla čímsi vyšším, než vyplněné místo na zadní stránce novin, byl to nezávislý umělecký druh, nejdůležitější zájem národa. Sloužila ideálům vyspělého národa, zjišťovala národní duchovou sílu a z národního du-

cha odstraňovala vše, co mohlo národně-kulturní vývoj poškodit. Proto kritikem mohl být podle Vodáka jen někdo dokonale zasvěcený, světově vzdělaný, názorově usměrněný, muž slova a činu, v úsudcích nepodkupný, mravně odpovědný, metodicky ujasněný, schopný ustavičného vlastního vývoje, aby mohl řídit vývoj i nových, nově do literatury přicházejících sil. Tento kritický ideál snažil se Vodák uplatnit především na sobě samém. Třebas se v svém kritickém aktu omezoval hlavně na českou literaturu, projevoval dobré odborné zasvěcení i ve světových literaturách. Jejich znalci vzdali mu tu svrchovanou chválu za to, že pronikal hluboko a odborně i do těchto cizích oblastí, aby tu jako na klaviatuře vyposlechl i jejich zaznívání a doznívání u nás, i aby v sledu souvislosti ohledal naši slovesnou osobitou tvořivost. Díky tomu ustavičně svěžímu slovesnému i divadelnímu zájmu o světovou novost, mohl Vodák bezpečně zapojovat i naši slovesnost do světového pásma a dění a prokazovat literaturu vůbec jako cosi pokrevně jednotného přes národnostní rozrůzněnosti, a zase měřit domácí literaturu světovým pohledem, přísnějším sice, než se dosud dalo, ale prospěšnějším, protože právě tento pohled podporoval u nás slovesnou jedinečnost a nebyvalost, a brojil proti všemu malému, kopijnímu a tedy zbytečnému.

Jako kritik naší literatury měl Vodák hlediska spíše mimoestetická, než ryze estetická. Kritikou chtěl sloužit především národu. Právě pro tuto službu šlo mu o to, aby si ujasnil a aby ujasnil i spisovatelům základní pojmosloví, co je to národ a náš národ, co je to regionalismus, centralismus, literatura národní, národně spisovatelský typ, jaká jest nebo jaká má být náplň národního literárního díla, jak má umělecké dílo střežit národní a společenský život, jak má bojovat o vyšší, čistší a lidštější život, růst z národních kořenů, mířit k světovým cílům, k národním i všelidským průbojům a výbojům, nelekati se dobových

hesel, ale uchovávat si v nich rovnováhu mezi tradicí a průbojem. Spisovatel i kritik měli se nebojácně nořit ve všecku náplň života, měli být myšlenkově uvědomělí, vzdělaní, logicky otužilí, znalí cizího myšlení, důslední a metodičtí, protože krása, již tvoří a o níž myslí, není pouze soulad tvarů a barev, ale i boží a nehynoucí myšlenka, prosvěcující věci i lidi. Jen myšlenka a logika umožňuje souhlas ducha, činu a slova, nutný pro lidský a národní rozvoj. Taková mimoestetická hlediska převažovala u Vodáka ryze estetický soud. V jejich duchu pojímal i jednotlivé slovesné směry a druhy, podečňoval na př. romantismus, symbolismus a dekadenci, nadečňoval realismus, protože vyvěral nejlogičtěji ze skutečných potřeb a sociálních důvodů, a u nás organicky a soustavně nastolen, popřál by nám prožít alespoň jednu epochu plně a bez zmateného tékání od směru ke směru. Přál si tento směr hlavně v románě, v tomto slovesném tvaru budoucnosti, a pak na divadle.

Nadměrnost a naléhavost takovýchto mimoestetických požadavků způsobila, že byl Vodák podezírán, jako by byl dosti nedbal tvaru, obrazu a výrazu uměleckého díla. To byl ovšem omyl. Jako hleděl k spisovatelově vzdělanosti, etice a sociálnosti, k jeho službě národu a lidu, tak pečlivě hleděl i k jeho formě, požadavek dokonalé estetičnosti uměleckého díla byl mu cosi samozřejmého. Prohlašoval výslovně, že básník není filosof, etik a sociolog, že tedy neřeší jejich problémy, nýbrž slovesně je jen projevuje, jak vidí problém, jak prociťuje etiku a sociálnost doby, jeho nejvlastnějším tvůrčím úkolem jest jen a výhradně vidina očima umělce, umělecká výrazová stránka, bez ní by nebyl umělcem. Proto málokdo, mimo Šaldu, studoval u umělce tak soustavně a pečlivě básníkův sloh, obraz, výraz, verš, rým, skladbu, optiku, akustiku, tektoniku a psychologii tvůrčího aktu. Dokonalý sledovatel dobových kritických, literárně historických a vědních me-

tod uplatňoval i na denní kritice v tomto smyslu své soudy o literárních osobnostech a dílech, a přispěl tak leckdy směrodatně naší literární historii a literární vědě. Přehodnotil tu řadu dobových soudů dávno před ní, jak je vidět na př. na omezení Máchova byronismu, na docenění M. Zd. Poláka, Fr. Palackého, K. Havlíčka, B. Němcové, V. B. Nebeského a m. j. Kritik běžného dne dovedl se povznášet často k přehodnotivému a někde i definitivnímu soudu literárního vědce, vidoucího naše slovesné pásmo perspektivně a v organičtějším periodisačních rámcích, než jak mu je vynašeli naši oficiální literární historici. Proto nebyl jen kritikem básníků a divadelních tvůrců, nýbrž i účinným posuzovatelem našich kritiků a literárních dějepisců, vždy i tu dobře poučen a noeticky zaměřen. Tomuto noetickému základu jeho bytosti odpovídala i forma jeho referátu, slohově i skladebně živá, měnlivá, protišablonovitá, slovně suggestivní, pokusitelsky vynalézavá a útočná, jen aby čtenáře co nejvíce zaujala, nejpatrnější v tomto smyslu v divadelním posudku, jakoby dramatika a divadelní rušnost oživila jeho skladbu a výraz.

Vodák, divadelní kritik, nejméně a nejstálejší návštěvník pražských divadel, svědek nejdůležitějších vývojových divadelních období, soudce a vychovatel několika hereckých generací, pokládal drama za akci, boj a čin, za jedinečnou událost, za soud nad lidmi a nad dobou. Neznamenalo mu však již jen slovo a text, začínalo ožívati teprve provedením. Proto posuzoval vedle vlastní podstaty dramatu i režii, herecký výkon, mimiku, výpravu, opřel estetiku dramatu i o divadelní praxi. Herec byl pro něj samostatný umělec, jeho hra byl samostatný umělecký výkon, dramatická postava začala teprve žít jeho zhmotněním, dával básníkovu slovu vlastní výklad, činil je tělem. Proto měl velmi náročné požadavky na herce, režii i výpravu, nesl všude nového ducha, jak bylo vidět

na př. na avantgardních režiiích Kvapilových, Hilarových, Borových nebo Buriánových. Stejně dobový zájem měl i o rozhlas a jeho divadelní nosnost. Proto jeho kritika pro svůj světový rámec, pro odborné zaměření a mnoha-desítiletou zkušenost má pro naši dramaturgii objevný a mezný význam, a shrnuta v soubor, byla by skutečně hodnotnou „pražskou dramaturgií“ posledních desítiletí. Jeho souvislost se světovými i domácími odborníky by právě tu prokázala jeho novost a osobitost, i určila plodný dosah jeho divadelní působnosti a působivosti.

Jindřich Vodák, jako novinový literární a divadelní kritik, byl typ rozhodně nadprůměrný a do své doby jedinečný. Psal neúnavně po řadu desítiletí o všem našem slovesném a divadelním dějství, nikdy se při tom neopakoval, na svou předchozí formulaci nanášel vždy nový odstín, stálým studiem uchovával si svěžest a sílu, badatelský i metodický pokrok. Vedle kritika žila v něm i svérázná osobnost, svérázný a svůj člověk. Osoboval si proto i jako kritik právo na osobní dojem a vyznání, vždy pohotový střežiti národních statků a vésti národ. Doba ho dobře neviděla. Jeho dílo bylo zasuto, jako Pompeje v lávě ztělého denního tisku, zbývala z něho jako z novináře Nerudy jen růžová mlha. A přece jako Neruda i on tvořil a stvořil generace. Vodák, syntetik v nejhroznější a nejdovednější zkratce, suverén literární miniaturny, bude teprve doobjeven. Generace tvůrčích básníků, divadelníků a kritiků hodnotila vždy vysoko jeho práci, projevila to zvláště k jeho sedmdesátce uznaným rozbořem jeho činnosti ve zvláštním ocenivém sborníku. Bratislavská universita ocenila jeho zásluhu o divadlo a literaturu čestným doktorátem, když se marně pokoušela o jeho profesuru divadelnictví.

V Jindřichu Vodákovi klesl opravdu hrdina práce. Ještě několik okamžiků před smrtí povstával, aby usedl k pracovnímu stolu, k novému referátu pro „České slovo“,

v němž se předválečný časista usadil po válce. Ale to povstával v něm již jen silný duch, osláblé tělo se již lámalo a najednou kleslo do náručí věrné a jedinečné ženy, jež s mužem vysedávala po desetiletí ve vzácném usrozumění v divadlech, a jež usedla nyní po prvé vedle drahocenného mrtvého, již jen sirotek po něm a strážkyně jeho trvalé památky. Zbyl tu však i jeho duch, rozptýlený sice po novinách, ale stále živý. Další generace vyhledají si jej jednou stejně uznale a vděčně, jako vyhledala naše generace kritického ducha Jana Nerudy, Vodákova novinově kritického předvzoru.

České slovo 11. IV. 1940.

JINDŘICH VODÁK ZEMŘEL.

Zesnul náhle včera ráno. A přes jeho vysoký věk — před třemi lety slavil sedmdesátku — téměř se nechce věřit té zlověstné zprávě: vždyť ještě v těchto dnech jsme ho jako obvykle vídali v hledišti, neúnavného návštěvníka divadelních premiér, z nichž snad — není toho pamětníka — nevynechal ani jedině. Narodil se v Lysé nad Labem, po vysokoškolských studiích se stal středoškolským profesorem, zprvu na venku, později dlouhá léta v Praze, po světové válce vyšším úředníkem ministerstva školství. To jsou skrovná data jeho života, vyplněného zato přímo mravenčí literární činností a zanechávajícího dílo nepřehledné jak neobyčejným bohatstvím, tak tím, že je vesměs uloženo na stránkách revuí a zejména denních listů. S výjimkou dvou, tří příležitostných spisků nevydal jedině knihy, a přec v něm odchází jedna z nejpřednějších osobností naší literární i divadelní kultury.

Vyšel z pokolení let devadesátých, v němž spolu s F. X. Šaldou a s F. V. Krejčím tvořil čelnou kritickou trojici. Zaujal mezi nimi osobité místo tím, že se záhy přiklonil

k masarykovskému realismu, v němž našel zásady a kriteria sobě sourodá, jemuž byl estetickým mluvčím a v jehož orgánu „Čas“ trvale spolupracoval jako autoritativní kritik literární a divadelní; krom toho působil i v jiných listech a naposledy se již po léta čítala jeho proslulá značka „iv.“ v „Českém slově“ pod posudky literárními a zejména divadelními. Neboť přes všechny klady a zásluhy, jež jeho vzácně vzdělané, analyticky pronikavé a nejednou průkopně objevitelské působení kritické zanechává v našem písemnictví, přec jeho stěžejní význam i přínos tkví v oblasti kritiky divadelní. V ní Jindřich Vodák značil zjev přímo zakladatelský: nadán jedinečným a spolu naruživým smyslem pro to vše, co činí divadlo právě divadlem, vytvářel naší divadelní kritice zorný úhel, estetické základy, kritická měřítká a spolu s tím i samu terminologii. Nepozbýváje ani na chvíli kontaktu s novým divadelním děním, pro jehož výboje nad jiné měl porozumění, zůstával až do poslední chvíle nejen doyenem, ale i mistrem české divadelní kritiky, jehož hlas byl vždycky závažný a podstatný, i tam, kde vybízel k polemice. Bez Vodákovy spolupráce si nebylo lze představit naší novodobé divadelní kultury — tímto konstatováním budiž zároveň vymezena ztráta, jakou značí jeho skon. Odchází v něm stěžejní kulturní osobnost, při tom osobnost ve svých stanoviscích a projevech nejednou hádankovitě složitá, bohatší než by se zdálo a než lze v těchto prvních a letných řádcích jen naznačit. Ale to budiž řečeno hned: vydat aspoň podstatný výbor z jeho mnohaletého a tolik závažného díla, toť neodpuštělná splátka dluhu, jakým mu je povinována národní kultura, v níž si tvořivě zabezpečil význam trvalý a jméno nezapomenutelné. p.

Národní práce 11. IV. 1940.